

Pirita Frigren

(pirita.frigren@utu.fi) on yhteiskunta-historian dosentti Jyväskylän yliopistossa ja kulttuuriperinnön tutkimuksen yliopistonlehtori Turun yliopistossa. Hän on erikoistunut 1800-luvun ja 1900-luvun alun merenkulkijoiden perhe-elämään, naisten taloudelliseen toimijuuteen satamakaupungeissa sekä merimieslähetyksen sosiaaliseen työhön.

Pirita Frigren

Nuoren naisen *Grand Tour* Luvialta Lontooseen

*Hanna Hermonen (myöh. Heinilä)
merimieslähetyksen, merenkulkijoiden
ja suomalaisyhteisön kuvaajana 1910–1911*

Hanna Heinilä (o.s. Hermonen, 1890–1981) oli nykyisin Eurajoen kunnan kuuluvan Luvian kirkkoherra Heikki Hermosen tytär, ylioppi-las ja itseoppinut kyläkuvaaja, joka dokumentoi 16-vuotiaasta alkaen erityisesti Luvian ihmisiä ja miljöitä. Hän valokuvasi tiettävästi vuodes-ta 1906 aina 1930-luvulle asti, jolloin hänestä tuli suuren Heinilän ta-lon emäntä Luvialla. Hanna Heinilä oli harrastelijavalokuvauksen eli niin sanotun näppäilyn edelläkävijä aikana ennen perhevalokuvauksen yleistymistä ja liittyy osaksi sitä naisvalokuvaajien joukkoa, joiden mer-kitystä niin ammatti- kuin taidevalokuvaukselle on vasta viime vuosina alettu hahmottaa paremmin, kun kadonneiksi tai tuhoutuneiksi oletet-tuja kokoelmia on löytynyt.¹

Koko elämänsä Luvialla asunut kotiseudun kuvaaja vietti pienen ajanjakson 20-vuotiaana nuorena naisena Lontoossa. Hän työskenteli vuosien 1910–1911 aikana merimiespappi Sigfrid Sireniuksen ja hänen vaimonsa Lyyli Sireniuksen perheessä lastenhoitajana. Hänellä ei ollut Lontoossa kameraa mukanaan, mutta hän lähetti perheenjäsenilleen rikkaan kuvailevia kirjeitä, jotka ajoittuvat lokakuusta 1910 maaliskuun loppuun 1911. Kirjeet ovat säilyneet suvun yksityisarkistossa.

Tässä artikkelissa käytän Hermosen jälkeläisen Elina Jakomaan puh-taaksi kirjoittamaa 42 matkanaikaista kirjettä, jotka ovat osa isompaa Hermosen perhepiirin kirjeenvaihtokulttuuria ja säilynyttä kirjekor-pusta². Rakennan kirjekokonaisuuden avulla kuvaa 1910-luvun alun Lontoosta, suomalaisesta merimieslähetyksestä ja merenkulusta sekä tästä Hanna Hermosen elämänkaareen kuuluvasta erityisestä ajanjak-sosta Lontoossa. Käytän päähenkilöstä kirjeiden aikaista nimeä Hanna Hermonen.

Hermonen tapasi Lontoossa ollessaan tuttuja luvialaisia ja raumalai-sia merimiehiä. Kirjemateriaali valottaa mielenkiintoisella tavalla näitä ajan luokka- ja sukupuolieroja ylittäviä kohtaamisia ja merimieslähe-tyksen toimintaa käytännössä. Hän myös tutustui ja kiinnittyi laajasti

Lontoon suomalaisyhteisöön. Kaiken kaikkiaan verkostojen ja toisten ihmisten kohtaamisen merkitys nousee keskeiseen rooliin, ja artikkeli herättääkin lukijan pohtimaan, voiko yksilön biografiaa edes tarkastella yksikkönä, rajatusti yksilöstä käsin, vai onko elämäkerrallinen tutkimus aina useamman eletyn elämän ristivalottamista ja rinnakkain asettamista.

Aineisto käsittää suomenkielisiä kirjeitä vanhemmille ja nuoremmille sisaruksille Luvialle sekä hänen vanhemmille sisaruksilleen pääkaupunkiseudulle. Joukossa on yksi isän Hanna Hermoselle lähettämä kirje, mutta muutoin tässä yhteydessä käyttämäni lähteet eivät kata tämän vastaanottamia kirjeitä. Tämä piirre jättää luonnollisesti kirjeiden dialogimaisuuden ja vastaanottajaosapuolten äänen tulkitsemisen vähemmälle, Hanna Hermosen omissa kirjeissään niihin tekemien viittausten varaan. Oma lähdekriittinen huomionsa liittyy puhtaaksikirjoitettujen kirjeiden käyttöön aineistona. Alkuperäisten kirjeiden tutkiminen mahdollistaisi kirjekorpuksen tutkimisen myös materiaalisena kokonaisuutena, esineenä, pelkän tekstisisällön sijaan. Näin voitaisiin esimerkiksi kiinnittää huomiota siihen, olivatko kirjeet ja käsiala joka kirjeessä ulkoisesti toistensa kaltaisia vai tiivistyikö joidenkin kirjeiden sanoma esimerkiksi postikortteihin kiireessä kirjoitettuihin tiheisiin riveihin tai seurasiko joitakin kirjeitä kuoressa myös esimerkiksi valokuvia tai muita liitteitä todistuskappaleina suurkaupungissa vietetystä elämästä.

Joka tapauksessa jo puhtaaksikirjoitettujenkin kirjeiden lukija vaakuuttuu Hanna Hermosesta kielellisesti taitavana ja vastaanottajiin lämmöllä, läheisyydellä ja huumorillakin suhtautuvana kirjoittajana, joka mitä ilmeisimmin käytti vapaa-aikanaan paljon vaivaa loihtiaakseen kirjeisiin – kuten hänen tapauksessaan erityisesti sopii ilmaista – lähes valokuvamaisia tuokiokuvia ensimmäistä maailmansotaa edeltävän ajan sumuisesta maailmankaupan keskuksesta. Niitä voi lukea vastaanottajiensa mukaan laadittuina lahjoina kotimaahan jääneille omaisille, joilla ehkä saattoi olla odotuksiakin siitä, että ulkomailla oleva jakaisi ainutlaatuisesta kokemuksestaan jotain heillekin.

Hermosen perhepiiri ylläpiti sivistyneistöperheiden tapaan muutinkin aktiivista kirjekulttuuria, ja saadut kirjeet yleensä jaettiin eteenpäin ja luettiin yhteisesti. Sisällöllisesti kirjeet avaavat hämmäntävän monta ikkunaa Lontooseen ottaen huomioon, että ne on laadittu alle vuoden mittaisena ajanjaksona. Hanna Hermonen kuvaa Sireniusten perheen arkea ja työtään lastenhoitajana, merimiesten kohtaamisia ja merimieslähetyksen sielunhoidollista ja sosiaalista työtä, johon myös itse runsaasti osallistui, Lontoon suomalaisyhteisön jäseniä ja kokoontumisia sekä tietysti Lontoon nähtävyyksiä ja olosuhteita. Esimerkiksi merimiespappien lähetyksentältä laatimista kuvauksista ja muistelmista ne erottaa kertojan asema ja sukupuoli yhdistettynä kirjeiden ensivaikutelmia henkivään tuoreuteen: ne kirjoitettiin Suomen maaseudulta tulleen nuoren naisen kaikkea uutta tarkkailevin ja ihmettelevin silmin. Kaikesta tästä johtuen ne ovat mielestäni enemmän sukua matka-kirjallisuudelle kuin intiimeille yksityiskirjeille – toki sillä erotuksella, että niiden yleisö oli Hanna Hermosen lähipiiri. Heille hän vaikuttaa kirjoittaneen suhteellisen varauksettomasti ja olettaen, että yleisölle

Hanna Hermonen lähdössä Lontooseen syksyllä 1910.
 Kuva: Ida Berglundin studio, Rauma. Lähde: Elina Jakomaan yksityisarkisto.

ei tarvitse erikseen selittää auki aivan kaikkea. Vastaanottajat tuntevat kirjoittajan ja tämän maailman, ja samalla kirjeet ovat pappisperheel-le itsestään selvä, kirjallinen tapa elää perhe-elämää.³

Kirjeet mahdollistavatkin moninaisuutensa vuoksi vähintään kah-talaisten tutkimuskysymysten asettamisen. Ensinnäkin voidaan kysyä, millaisena 1910-luvun alun Lontoo, sen suomalaisyhteisö ja suomalai-nen merimieslähetys ja merenkulku näyttäytyvät näissä kirjeissä. Toi-saalta aineisto antaa virikkeen kysyä, millaisena matkan merkitys näyt-täytyy osana Hanna Hermosen elämänkulkua, esimerkkinä 1900-luvun alun matkalla olevan koulutetun, nuoren, naimattoman naisen verrat-tain poikkeuksellisesta opinto- ja elämysmatkasta, *Grand Tourista*.⁴

Olen aikaisemmissa tutkimuksissani pyrkinyt tuomaan esiin suoma-laisen merimieslähetyspalveluksessa toimineiden naisten ääntä ja roolia hyödyntäessään kirjeitä ja muita yksityisarkistossa säilyneitä ai-neistoja Sireniuksen seuraaja merimiespappi Mikko Airilan ja tämän puoliso Anna Airilan Lontoon-vuosilta 1912–1919 sekä kuvatessani Akseli ja Saima Renvallin palvelusaikaa San Franciscon merimieslähetyskes-sä 1800–1900-lukujen vaihteessa.⁵ Hanna Hermosen kirjeisiin tutustut-tuani vakuutuin siitä, että historiallista tulkintaa merimieslähetyspalveluksen alkuajoista on mahdollista monipuolistaa entisestään kiinnittämällä huomiota merimiespappien ja heidän perheenjäsentensä ohella myös muihin, eri-ikäisiin, eri sukupuolta ja eri sosiaaliryhmää edustaviin ulkosuomalaisiin, jotka todistivat ajanjaksoa lähetykentällä ja toimi-vat sen liepeillä erilaisissa rooleissa.

Matka alkaa

Vielä kotona asuva pappilantytär Hanna Hermonen lähti lokakuussa 1910 tuolloisen maailman suurimpaan kaupunkiin piskuiselta satakun-talaiselta Luvialta koulutoverinsa Evi Lundenin innoittamana. Tämä oli asettunut äitinsä kanssa miljoonakaupunkiin jo aiemmin ja auttoi jär-jestämään Hermoselle pestin Sireniusten lasten kaitsijana. Mitä ilmei-simmin paikan saamisessa edesauttoivat myös isän, Luvian seurakun-nan kirkkoherra Heikki Hermosen (1853–1933) tuttavuussuhteet. Pian 21 vuotta täyttävälle Hanna Hermoselle Lontoon-matkassa oli vähintään yhtä paljon kyse mahdollisuudesta kokea suurkaupungin syke ja saada siihen majapaikka isän kollegan luota kuin ansiotyömahdollisuudesta kuusivuotiaan Johanneksen⁶ ja viisivuotiaan Anna Deboran⁷ hoitajana.

Omaa aikaa Hermosella oli iltaisin saatuaan lapset nukkumaan ja vapaapäivinä torstaisin ja mitä ilmeisimmin muinakin aikoina jous-tavasti. Hän osallistui erilaisiin rientoihin, kyläilyihin, vieraiden kes-tittämiseen sekä tietysti merimieskirkon tilaisuuksiin isäntäperheensä vanavedessä. Lontoon-ajan tarkoitus nuoren naisen kasvamisen, seik-kailun ja kokemisen paikkana välittyä yhdestä kokonaisuudesta muka-na olevasta isä-Heikin kirjeestä. Kenties tämä oli erikseen kannustanut ja kehottanutkin tytärtään matkaan:

Sinä kyllä olet nyt joutunut seurastamme erillään jouluksi, mutta toivo on meillä, että sinä taas palajat kotia, rikastuneena monella tavalla maailman kokemuksista ja havainnoista. Olen nimittäin

varma että tällä matkallasi saat monia asioita nähdä ja kokea, joita ei kotona koskaan olisi ollut mahdollinen tulla oppimaan. Emme voi tietää edeltäpäin missä näitä opintojasi vielä tarvitset, mutta hyviä ne on kyllä olemassa ja silloin käyttää kuin tarve vaatii.⁸

Isän rooli matkan järjestäjänä ja rahoittajana oli ilmeinen, samoin kuin matkan luonne hyödyn ja huvin yhdistelmänä. Hanna Hermonen esimerkiksi kyseli kirjeissään, kustantaisiko isä hänelle englanninkielien opintoja ja olisiko hänelle niistä hyötyä ”maailmassa”.⁹ Oli matka työtä tai hupia, virallinen työsopimus luvialaisnuorella kuitenkin kirjeistä päätellen Sireniusten kanssa oli tehtynä, ja pestillään hän liittyi siihen ulkosuomalaisten joukkoon, joka asui ja työskenteli Lontoossa 1910-luvun alussa kaupungissa oleskelevien suomalaisten herrasväen perheiden palveluksessa. Sireniusten perheessä varsinaiseen palvelusväkeen kuului suomalainen, kirjeissä etunimeltä mainittu Jenny ja lisäksi merimieskirkossa henkilökuntaa edusti suomalainen merimies P. Erikson, joka työskenteli vahtimestarina ja maallikkoapulaisena.¹⁰

Vuonna 1875 organisoitunut Suomen merimieslähetyssseura oli 1910-luvulle tultaessa perustanut yhdeksän lähetyssasemaa eri puolille maailmaa ja lähettänyt niille työntekijöitään kohtaamaan liikkeellä olevia suomalaisia merimiehiä – ja samalla yhä kasvavaa siirtolaisten joukkoa. Merimieslähetyksen tehtäväkenttä käsitti sielunhoidollisen palvelun ja seurakuntaelämän ohella runsaasti sosiaalista työtä aina sairaala- vankila- asunto- työnvälitys- ja avustustoiminnasta 1900-luvun alussa yhä kysytymmäksi tulleeeseen kirjeiden-, rahan- ja tiedonvälitykseen kotimaan ja ulkomaiden välillä. Yksi tiedonvälityksen väline oli lähetyssseuran julkaisema *Merimiehen Ystävä* -aikakauslehti. Ennen itsenäisyyden aikaa merimiehet ja ulkosuomalaiset kääntyivät merimieskirkkojen puoleen myös suomalaisen konsulaatin korvikkeena.

Kansainvälinen merenkulku ja sen ympärille rakentunut protestanttinen ylikansallinen merimieslähetyksiike edesauttoivat välillisesti myös monien sellaisten suomalaisten matkustamista töihin ulkomaisiin satamakaupunkeihin, jotka eivät itse olleet merenkulkijoita, sillä sisälähetyksen osaksi kuuluva merimieslähetystyö vaati suuresta työmäärästään johtuen myös maallikkotyövoimaa toiminnan onnistumiseksi. Heihin myös Hanna Hermonen kuului Sireniusten perheen liittäjänä jäsenenä hetken aikaa ennen kuin hän palasi kotiinsa Luvialle ja muutaman vuoden päästä nai lapsuudenystävänsä Semmi Heinilän ryhtyen ison maatalon emännäksi.¹¹

On mielenkiintoista, että Hanna Hermonen sattui asumaan ja työskentelemään Lontoon-aikansa juuri Sireniusten luona New Crossin alueella Jerninghamroadilla sijainneessa merimiespappilassa. Suomen merimieslähetyksen historiassa juuri Sireniuksen henkilöhahmo nousee esiin tunnetuimpana ja yhteiskunnallisesti keskeisenä. Sirenius toi settlementiliikettä Britannista Suomeen ja toimi merkittävänä sillanrakentajana työväenliikkeen ja evankelisluterilaisen kirkon välillä sisällissodan jälkeen. Hän tuotti monien merimiespappina toimineiden kirkonmiesten tapaan runsaasti lähetystoimintaa käsitteleviä kirjoituksia ja muisteli Lontoon ja Antwerpenin merimiespappin aikojaan muistelmateoksessaan *Ihmisiä, joilta sain: muistelmia elämästäni vuosisadan*

vaihteen molemmin puolin (1953). Sireniuksesta ovat kirjoittaneet myös muun muassa tämän vävy Topi Tarkka, lapsenlapsi, toimittaja Pekka Tarkka sekä teologi Martti Ajo.¹² Siksi on mielenkiintoista, että tämän julkisesti tunnetun hahmon perhe-elämää oli aikalaisdokumentoimassa ja sivusta seuraamassa myös eräs luvialainen nuori ylioppilasnainen.

Hanna Hermosen matkustaessa Sireniusten kanssa samaa matkaa kohti Lontoon-kotia nämä olivat työskennelleet metropolissa jo vuodesta 1908. Hänen lähdettyään taloudesta loppukeväästä 1911 Sireniukset jäivät vielä seuraavaan vuoteen 1912. Hermosen havainnot merimiespappilan elämänmenosta muodostavat hauskan, vaihtoehtoisen katseen esimerkiksi merimiespappien kenttäkuvauksissa ja *Merimiehen Ystävä* -lehdessä vakiintuneelle tavalle kirjoittaa lähetystyöstä. Nämä kuvasivat merimiehiä Jumalaa etsivinä mutta helposti syntiin sortuvina, maailman viekoituksilta pelastettavina ihmispoloina. Kirjeissä merimiehet ovat enimmäkseen tuttuja luvialais- ja raumalaispoikia tai muuten lihaa ja verta olevia eläviä ihmisiä, joiden kanssa oli kirkossa ja pappilassa tavatessa helppo käydä luokka- ja sukupuolieroista huolimatta juttusille. Merimiehiin kohdistuvan huolipuheen kaltaisen aikalaisdiskurssin omaksumistakin on silti havaittavissa. Palaan tähän keskeiseen kirjeistä nousevaan havaintooni.

Hanna Hermosen kirjeet kattavat nuoren naisen matkan koko kaaren kotikylältä jättiläiskaupunkiin ja ovat näin luettavissa eräänlaisena ensimmäistä kertaa maailmalle lähtevän matkakertomuksena. Ne alkavat lokakuun alusta 1910, jolloin hän tekee lähtöä Luvialta, kuvaavat koko matkaa perusteellisesti Hangosta Itämeren ja Pohjanmeren halki, kun Hermonen matkusti täti Lundenin ja Sireniuksen perheen kanssa alkujaan newcastlelaisen Wigham Richardson & Sonin rakennuttamalla, Suomen Höyrylaivaosakeyhtiön siirtolaisalukseksi ostetulla s/s *Astraealla* Hangosta Kööpenhaminan kautta Hulliin, mistä matka jatkui junalla Lontooseen. Teoksen *Lontoo kirjailijan kaupunki* toimittaneen Marjaana Niemen mukaan tämä oli 1900-luvun alussa tyypillinen suomalaisten reitti Lontooseen, ja itse asiassa aina 1960-luvulle asti Lontooseen matkustaminen tapahtui pääsääntöisesti meriteitse.¹³

Matkustaja-alus s/s *Astraea*.
Lähde: Museovirasto, Suomen
merimuseon kuvakokoelma.

Niemen mukaan pitkä matkanteko sai aikaan sen, että itse matkustamisen kuvaamiseen käytettiin määränpäästä kertomiseen nähdyn yleensä paljon tilaa matkalaisten kirjeiden ja korttien riveillä. Niin myös tässä tapauksessa. Matkustaminen yhdessä Amerikkaan pyrkivien siirtolaisten kanssa herätti Hanna Hermosessa voimakkaita tunteita. Hän kuvasi muutamassakin eri perheenjäsenelleen osoittamassaan kirjeessä, miten kolmannen luokan 186:ssä hytissä matkaavat siirtolaiset olivat hänelle, vaikkakin maanmiehiä, vieraita ja sääliä herättäviä ihmisiä. Hänen viiteryhmänsä aluksella olivat Lundenin ja Sireniuksen herrasväki, 35-vuotias kapteeni, jonka hän kuvasi aina tilaisuuden tullen olevan valmis leikinlaskuun sekä muu ensimmäisen luokan 22:ssä ja toisen luokan 34:ssä hytissä majoittuva matkustajajoukko. Hän kertoo kirjeessään päässeensä ylös komentosillalle ja kirjoittavansa parhaillaan kirjettä kotiin sieltä käsin. Ne sosiaaliset piirit ja tilat, jotka laivalla olivat käytettävissä, auttoivat nuorta naista identifioimaan itseään ja asemaansa suhteessa muihin matkustajiin. Vaikka hän jakoi Amerikan-siirtolaisten kanssa saman kulkuvälineen ja alkumatkan, on huomattavaa, että hän ei kokenut olevansa Atlantin taakse menijöiden kanssa samaa joukkoa, ei siirtolainen. Tulkitsen hänen kertomuksestaan vanhemmilleen sekä luokkaeron kokemusta että merimiesläheyyden ja kansankirkollisuuden diskursseista tuttua moraalista huolta matkalaisten vastaanottoalttiudesta hengellisille asioille:

Tässä laivassa menee toista sataa siirtolaista. En minä sentään soisi ketään tuttavaa niiden joukkoon. Pastori Sirenius piti erään toisen pastorin kanssa eilen hartaushetken niiden joukossa. Kyllä ne tarkkaan kuuntelivat ja sitten veisattiin muutamia virsiä.¹⁴

ja samana päivänä toisessa kirjeessä:

Tässä Astraeassa on kovin iloinen ja ystävällinen kapteeni. Se on aina valmiina leikkiä laskemaan, kun vastaan sattuu. Siirtolaisia on yli 100. En tahtoisi ketään antaa niiden joukkoon. Yhdellä siellä on viulu. Eilen kuutamolla se soitteli kauniisti, nyt taas kuuluu sieltä kaihoisa viulun sävel.¹⁵

Samassa laivassa kulki siis lastia, merimiehiä, Amerikkaan menijöitä, herrasväkeä ja herrasväen lastenlikkoja. He kaikki havainnoivat meren, merenkäyntiä sekä käynnissä olevaa matkaa ja kokivat sen omalla tavallaan. Hanna Hermonen kuvasi matkaa uusista asioista haltioituneen, mutta silti rannikkopitäjä Luvialta kotoisin olevana hänelle niin tutun meren käyttäytymistä kuvaten ja kokemustaan näin kotiväelle helpommin kuviteltavissa olevaksi tehden. *Astraean* vielä ollessa Itämerellä hän kirjoitti vanhemmilleen:

Meri on niin tyyni, ettei laiva ollenkaan keinu. On niinkuin Laitakarissa [niemi, jossa muun muassa Hermosten kesähuvila sijaitsi Luvialla, kirjoittajan huomautus] sellaisena päivänä, ettemme mekään viitsi lähteä seilaamaan, kun tuulee niin vähän. Ruotsin rannikko näkyy tuossa oikealla puolen aivan lähellä.¹⁶

Itämerellä Bornholmin ohi livuttaessa huomiota kiinnitti myös meriliikenteen vilkkaus, purje- ja höyrylaivoja näkyi joka puolella ja mieli johtui ajattelemaan, että joku aluksista oli ehkä luvialainen. Kööpenhaminassa matkalaisilla oli mahdollisuus pistäytyä jopa autoajelulla, niin että sai sanoa kaupungissa käyneensä. Hermonen kuvaa vanhemmilleen Tanskan rannikkoa värikkäästi ja kauniisti ja viittaa perhetutun Maila Talvion tuotantoon hänen kuvatessaan maata ”kauniina, pieneenä ja uskollisena”. Ensimatkalaisen kaiken merkille panevalla innolla hän välittää omaisilleen Suomeen palaavan *Arcturuksen* ja *Astraeen* kohtaamisen Tanskan salmissa ja kuvailee runollisesti, miten sisarukset tervehtivät toisiaan kolme kirkasta vihellystä päästäen. Kaikesta näkee, että nuori matkantekijä näki paljon vaivaa välittääkseen kotijoukoille mahdollisimman eläväisen kuvan ja tuodakseen ulkomailla olon helposti lähestyttäväksi, kokemuksia koti-Luviaan rinnastaen.

Perillä Lontoossa – maailman kutistuminen

Heti kun Hanna Hermonen oli päässyt perille, hän raportoi kotijoukoille, miten asettuminen merimiespappilaan ja Lundenin perheen läheisyys tuntuivat aivan siltä, että ”Kyllä täällä on niinkuin puoleksi Raumalla.”¹⁷ Tuntui turvalliselta aloittaa suurkaupunkiin tutustuminen tuttujen ja suomea puhuvien, Lontoota tuntevien ihmisten seurassa.

Kirjeet – joita Hanna toistuvasti pyysi välittämään myös muille tutuille ja sukulaisille viihdykkeeksi – sisältävät koko matkan ajan silmiinpistävänä piirteenä uusien ja ihmeellisten asioiden tarkkailun rinnalla alituisen pyrkimyksen löytää suurkaupungin vilinästä Suomesta muistuttavia kiinnekohtia, olivat ne sitten muut Lontoossa olevat suomalaiset, merimiespappilassa noudatettava suomalainen ateriaritmi – muodikkaalla vegetarismidieetillä muunneltuna – tai Suomesta saapuvan laivaliikenteen seuraaminen. Asian voi joko tulkita tavaksi käsitellä kotikävyä ja mahdollisia kulttuurishokkeja tai pyrkimyksestä tuottaa kirjeen lukijoille tunteen siitä, että vaikka tytär oli matkustanut maailman suurimpaan kaupunkiin kauas kotoa, koti ja kotimaa olivat silti monin tavoin läsnä. Havainnoinkin seuraavassa erityisesti sitä, miten eksoottisten asioiden, kuten maanalaisella kulkemisen, ihmispaljouden ja etäisyyksien, monia eri värisävyjä ottavan sumun ja nokisuuden, talven leutouden, nähtävyyksien ja kulttuurielämysten, rinnalla Lontoo kuitenkin kutistuu kirjeissä ja mahtui taiteltavaksi kirjekuoriin.

Tuttuja merimieskirkossa

Yksi toistuvista tavoista, joilla maailma kirjeissä pieneni, oli havainto siitä, miten kotipitäjä Luvia ja tuttu koulukaupunki Rauma tulivat Lontooseen merenkulkijoiden mukana. Jo ensimmäistä kertaa suomalaisessa merimieskirkossa vieraillessaan hän ilahtui siitä, miten nimikirjasta löytyi luvialaisia nimiä, joukossa yksi tuttukin, Verner Molander.¹⁸ Itse vaatimaton jumalanpalvelushuoneisto¹⁹ ei tehnyt kirkkoherran tyttäreen vaikutusta, olihan koti-Luvialla samaan aikaan valmistumassa monumentaalinen uusi jugend-tyylinen hiekkakivikirkko, jonka vihkiäisistä poissaoloa Hanna Hermonen kirjeissään harmitteli.

Hermosen Lontoon vierailun aikana elettiinkin eräänlaista välivaihetta Lontoon merimieskirkon käytössä olleiden toimitilojen suhteen. Ensimmäinen vuonna 1894 valmistunut oma kirkkorakennus, aieman merimiespappi Enkvistin mukaan Enkvistin kirkoksi nimetty rautakirkko lähellä Surrey Commercial -telakkaa Thamesin eteläpuolella oli myyty juuri helmikuussa 1910 epäkäytännölliseksi käyneen sijainnin ja tulvavesivaurioiden vuoksi. Suomalainen laivaliikenne, kuten myös majatalot ja merimieskodit olivat Sireniuksen Lontoon-aikaan tullessa siirtyneet Thamesin pohjoispuolelle, Itä-Lontooseen. Sireniuksen ajan suurhanke, uusi oma 1912 käyttöön vihitty merimieskirkko, oli Hannan Lontooseen saapuessa jo vireillä, mutta hänen jaksonsa aikana merimieskirkon roolia toimitti vielä vuokrahuoneisto Commercial Road 661:ssä Stepney-aseman lähellä. Tilassa oli vaatimaton sadan hengen kokoushuone, jota muuteltiin tarpeen mukaan vuoroin kirkkosaliksi ja vuoroin lukusaliksi. Pientä sivuhuonetta käytettiin sakaristona, ja lisäksi huoneiston yhteydessä asui edellä mainittu vahtimestariksi pestattu merimies P. Erikson.²⁰

Verner Molander oli ensimmäinen tavallinen merimies, joka nostettiin kirjeissä tuhansien merimieskirkolla tai merimiespappilassa vuosittain vierailevien merenkulkijoiden massasta. Lisää oli tulossa. Vaikka Hermosen pääasiallinen tehtävä oli toimia lastenhoitajana, hän osallistui Lyyli Sireniuksen tapaan merimieskirkon tilaisuuksien järjestämiseen ja oli mukana vastaanottamassa pappilassa alituisen vieraillevia suomalaisia.

Merimieslähetyksen piirissä tuotetuissa julkaisuissa, kuten Suomen merimieslähetyseuran historioissa, merimiespappien omissa muistelmissa kuten myös *Merimiehen Ystävissä* julkaistuissa kertomuksissa merenkulkijat esiintyvät hyvin usein moraalisten, Raamatun tuhlaaja-pojan tarinaa mukailevien opetusten päähenkilöinä, kovaa elämää viettäneinä kulkureina, jotka vuosikautia maailmaa kiertäessään löytävät hospitaalissa maatessaan vapahtajan tai muistavat kaukana Suomessa olevia omaisia. Ajan sosiaalireformistiseen puhetapaan sulautuen merimiehet, kuten muutkin liikkuvissa ammateissa toimivat työväenluokkaiset miehet, nähtiin erityisen alttiina synneille ja vietteläksille.²¹ Merimieslähetyksen toiminnan yksi kulmakivi olikin auttaa merimiehiä säästämään ansaitsemiaan palkkarahojaan, välittämään niitä kotiin yhdessä kuulumisten kera ja omaksumaan keskiluokkaisia perhe-elämän ja miehisen perheenelättäjyyden ihanteita. Merimieskirkot, lukusalit ja asuntolat taas syntyivät tarpeesta tarjota satamiin muuta ajanvietettä kapakoiden, peliluolien ja ilotalojen sijasta.²²

Hanna Hermosen kirjeissä merimiehet ovat huolipuheen sijasta ensi sijassa lihaa ja verta ja mikä merkille pantavaa, hyvin helposti lähestyttäviä. Asia toki saattoi johtua siitä, että Hermosen itsensä voi olla helppoa tutustua uusiin ihmisiin. Marraskuussa 1910 hän iloitsi jälleen yhden tutun merenkulkijan vierailusta Lontoossa. Raumalainen kapteeni Högstöm, joka vieläpä oli naimisissa Hermosen pikkuserkun Siiri Branderin kanssa, saapui Sireniuksille koko miehistönsä kanssa. Nuoren ylioppilaan merelliset kontaktit eivät kohdistuneet ainoastaan oman sosiaaliluokan edustajiin, laivapäällystään, vaan hän vietti viikonloppuja ja iltoja tavaten myös miehistön jäseniä, joista monet olivat

hänen ikätovereitaan. Kaikki eivät olleet yksiselitteisesti työväenluokkaisesta taustasta, vaan miehistön jäsenissä saattoi olla kouluja käyneitä, jotka taloudellisen tilanteen takia olivat joutuneet lähtemään merille. Tällainen oli esimerkiksi "oululainen Kostamo", jonka vanhemmilla oli ollut varaa kustantaa pojalle vain viisi luokkaa yhteiskoulua. Vieraat eivät aina olleet kaikki saman laivan miehistöä. Kostamo esimerkiksi oli seuraavana aamuna jatkamassa yksin Etelä-Afrikkaan.²³ Erityismaininnan kirjeissä saivat kuitenkin aina kotiseudulta tulevat, kuten kapteeni Högströmin mukanaan tuomat raumalaismerimiehet, jotka sautuivat pappilaan vieraisille juuri isosisko Eevan syntymäpäivänä.²⁴

Hanna Hermonen oli lastenhoitajamatkansa aikaan toki alaikäinen ja kohtaamiset eri sosiaaliluokkia ja eri sukupuolta olevien nuorten miesten kanssa tapahtuivat pastori Sireniuksen isällisessä vaikutuspiirissä. Yhtä paljon kuin merimiehiä, Hermonen havainnoi myös pastorin ja merenkulkijoiden kohtaamisia ja ihaili merimieslähetyksen ulkomailla tarjoamaa kodinomaisuutta ja palveluksia. Erityisen hyvä kohtaaminen pastorin ja merimiesten kesken sai hänet ajattelemaan jälleen jossain muualla seilaavia Luvian merimiehiä ja toivomaan: "Kumpi heilläkin satamissa olisi tällaista iloa. Kyllä tämä pastori on merimiehille hyvin ystävällinen ja herttainen."²⁵

"Aken" kanssa kaupungilla

Merenkulkijoiden kohtaaminen ei kuitenkaan tapahtunut kokonaan pastori Sireniuksen valvovien silmien alla. Aivan erityisen mukava yllätys oli, kun kylään saapui yllättäen Akseli "Akke" Lundberg, joka oli Hannan koulutoveri Raumalta:

Arvatkaas kuka mulla on täällä Lontoossa ollut vieraana eilen ja tänään ja viipyy vielä Lontoossa muutaman päivän! Niin – on ollut Akseli Lundberg Raumalta. Niilo ja Esteri kyllä tuntevat hänet. Hän pääsi ylioppilaaksi kaksi vuotta sen jälkeen kuin minä ja on merimiehenä nyt, kuten jo kouluaikana kävi kesät merellä. Hän on raumalaisessa Reassa konstina. He ovat täällä ehkä ensi viikon alkuun. Fagerholmin Hilja oli Akkelle kirjottanut, että minä olen Lontoossa ja käskenyt hakea.²⁶

Hermonen kertoo eri kirjeissä viettäneensä Akseli Lundbergin kanssa Lontoossa aikaa. Paitsi että Lundberg oli ollut vieraisilla Sireniuksilla ja jutustellut Hannan Hermosen kanssa "Rauman asioita, koulusta ja muista ja meriasioista" kertoen myös tuntemiensa "Luvian meripoi-
kien" kuulumisia, hän kävi "Akken" kanssa myös kaupungilla British Museumissa ja Towerissa ja oli ylpeä osatessaan opastaa ystäväänsä. Kainalossa olleita karttaa ja sanakirjaakaan ei tarvittu. Hän oli iloinen Sireniusten pitäessä ruisleipää tuoneesta 18-vuotiaasta laivakonstaapelista ja kutsuessaan tätä illalliselle. Akseli Lundberg majoittui Skandinaavisessa merimieskodissa ja toimi laivassa yövahtina. Näin hän sai päivät vapaiksi, vaikka Thamesin keskellä poijussa olevasta aluksesta olikin hankala päästä liikkumaan, koska tarvittiin aina soutaja.²⁷

Akseli "Akke" Lundbergin alus *Rhea*. Luvian Laitakarissa 1880 rakennettu parkkilaiva *Rhea* ehti ennen täydellistä haaksirikkoaan Limerickin edustalla 1915 olla niin porilaisessa, raumalaisessa kuin uusikaupunkilaisessa omistuksessa. Vuonna 1911 sen omisti raumalainen Karl Lindén ja sitä päälliköi Johan Wilhelm Nyblom. Elokuussa 1910 aluksella oli Pohjanmerellä pysähtynyt jopa kirjekyyhkynen, mistä uutisoi *Länsi-Suomi* 13.8.1910.²⁹

Lähde: Uudenkaupungin museo, Ugin museon valokuvakokoelma, Public Domain.

Mukavien yhteisten Lontoon-päivien jälkeen Lundberg jatkoi *Rhean* mukana Haitille hakemaan väripuuta Ranskaan.

Kirjeistä välittyä korosteisen toverillinen, ihanteellinen ja vilpittömän ilo tuttujen näkemistä, ilman erityistä sukupuolista latausta nuorten välillä.²⁸ Tulee mieleen, että Lontoo olikin nuorelle naiselle paikka nähdä ystäviä, tärkeimpänä ystävätär Evi Lundenia ja satunnaisesti tuttuja raumalais- ja luvialaispoikia. Olisko hän viettänyt yhtä sosiaalista elämää ja tavannut näitä kotiseudun tuttuja samaan tapaan Luvialla tai edes Raumalla? Kirjeet ovatkin nuoruuden, ystävyyden ja ajanvieton kuvauksia matkakirjallisuuden ja kirjeenvaihtokulttuurin konteksteissa.

Osmo – pieni pala Raumaa Lontoossa

Lastenhoitajan pesti Lontoossa oli mahdollisuus tutustua suomalaisiin merenkulkijoihin, merenkulkuun ja merimieslähetykseen. Merimies-papit tekivät tunnetusti paljon käyntejä sairaaloissa, vankiloissa ja tietysti laivoilla. Hanna Hermonen pääsi Sireniuksen matkassa vierailemaan muun muassa Greenwichin merimieshospitaalissa, missä hän järkyttyi tavattuun merimieskirkon joulujuhlassa vielä hyvävointisen mutta helmikuussa jo lavantaudin runteleman nuoren suomalaismerimiehen.³⁰ Marraskuun lopussa koko Sireniuksen perhekunta vieraili raumalaisessa *Osmossa*:

Olimme viime torstaina raumalaisessa "Osmossa" koko herrasväki vieraana. Voi, mutta mulle se käynti oli suuri nautinto! Se oli palanen Suomea, heitetty tänne Lontoon huminaan ja vilinään. Kun siellä kajuutassa istuin, kuulin miesten puhuvan Rauman tuttua mur-

*retta tai kun kävelin siellä kannella, en todella Lontoota muistanut, olinpa melkein kuin Laitakarissa. Osmo lähtee huomenna Lontoosta ensin täällä Englannissa jonnekin, sitten Italiaan. Tulisi joku Luvian laivoista tänne, silloin hauskaa olisi.*³¹

Myöhemmin Hermonen saikin kohdata luvialaisia. Hän mainitsee kuin sivumennen luvialaispoikien karanneen *Rhea*-alukselta.³² Myös laivakarkurit saavat inhimillisen profiloinnin kirjeissä. *Rhean* karkurit olivat luvialaiset Hasselin veljekset, jotka aluksen jatkettua Länsi-Intiaan saapastelivat merimiespappilaan, niin että Hermonen saattoi kirjoittaa perheelleen, että heitä oli sinä iltana kolme ”Luvian lasta saman kahvipöydän ääressä”.³³ Kahvia karkaamisestaan palkkioksi saaneista veljeksistä toiselle oli jo järjestynyt ”hyiry” englantilaisalukseen ja Hermonen toivoi pian toisenkin pääsevän pois ”suurkaupungin viettelyksistä” – ilmaus joka oli kuin suoraan merimieslähetyksen oppikirjasta.

Joulualmisteluja ja opettavaisia tarinoita merimiehistä

Yhteydenpito suomalaisaluksiin oli paitsi merimieslähetyksen sielunhoidollisen ja sosiaalisen tehtävän mukaista, myös Lontoossa asuville suomalaisille pragmaattista. Suomalaisalusten mukana lähetettiin kirjeet ja paketit puolin ja toisin. Niinpä Sireniuksillekin odotettiin suomalaisia jouluruokia, joulukuusta ja Hanna Hermosen siskon Eevan lähettämää joulupakettia Lontooseen saapuviksi *Virgo*-laivan matkas-
sa.³⁴ Kotimaasta tulevat alukset toivat myös hyväntekeväisyytenä lahjoitettuja joululahjoja, joita Hermonen kertoi joulun alla 1910 paketoineensa merimiesten tapaninpäivän joulujuhlassa jaettavaksi. Kuvaus merimiesten joulujuhlavalmisteluista tuo hauskan, nuoren naisen näkökulman siitä, mitä hän katsoi kuvaamisen arvoiseksi, jotta voisi taas luoda perheenjäsentensä silmien eteen mahdollisimman konkreettisen ja valokuvamaisen kuvan itsestään lähestyvän joulun alla:

*Minäkin taidan lausua jonkun runon, ehkä Leinon 'Aleksis Kiven.'
Panen jouluna sen punasen villapukuni, aattona ja sitten pyhinä.
Nyt tiedätte edes vähän minunkin joulusuunnitelmastani.*³⁵

Vaikka Hanna Hermonen kuvasi merimiehiä ennemmin tuttavallisesti ja hurskastelematta, juuri joulujuhlien kuvausten yhteydessä on kirjeaineistossa kaksi merkintää, jotka voisivat sisältönsä puolesta olla yhtä hyvin esimerkiksi *Merimiehen Ystävän* kuvausten joukossa opettavaisina ja esimerkillisinä merimieshahmoina. Nämä merimiehet eivät olleetkaan Hermoselle henkilökohtaisesti tuttuja kotiseudulta. Erään hurskaan ja sydämeenkäyvän merimiehen tarinan hän kertoo kuvaamalla vanhaa merimiestä, ahkeraa merimiespappilassa kävijää, joka oli vanhuudenpäivillään saanut pienen viran paikallisen hospitaalain metallien kiillottajana viiden shillingin viikkopalkalla. Mies oli ostanut Sireniuksen Johannes-pojalle joululahjaksi leikkijunan, johon meni enemmän kuin hänen kahden viikon palkkarahansa.³⁶ Toisessa tapauksessa kirjeiden kirjoittaja kertoo lähes jännitystarinan tapaan

lahjojen avaamisesta ruotsinkielisessä merimiesten joulujuhlissa ja miten eräs kovasydäminen pohjalaismerimies herkiytyi:

Kun lahjoja jaettiin, oli erään paketin omistuskirjotuksena seuraava: "Pohjalaiselle merimiehelle, joka kauimman on ollut kirjottamatta kotiinsa". Oli sitten mies, joka 18 vuoteen ei ollut kotiin kirjottanut. Pastori kysyi: "Elääkö äiti tai muita omaisia?" "Veli elää San Franciscossa, mutta en minä sen osotetta tiedä. Siitä on 6 vuotta, kun äiti kuoli." "Kirjottiko äiti teille koskaan?" "Kirjotti kerran, mutten minä vastannut." "Nyt äiti ei enää kirjettä odota." "Ei." Nämät mies vastasi röyhkeästi ja välinpitämättömästi, mutta kun pastori sanoi: "Mutta äiti odottaa poikaansa!" silloin miehen katse painui alas. Pastori antoi lahjan sanoen: "Ehkä tämän lahjan on lähettänyt joku äiti, joka odottaa myös poikaansa; teidän äitinnekin kauan odotti, mutta turhaan, kunnes ei enää jaksanut." Mikä kumma, mies aukaisee paketin. Niissä on tavallisesti lahjan mukana kirjotettu joku sana ja lähettäjän nimi. Tämä lahja oli sen miehen kotikylästä, Vanhasta Vaasasta ja ihmiseltä, jonka hän tunsi, siis melkein kuin äidiltä. Hän tuli kertomaan sitä pastorille. Se oli Jumalan sormi, joka niin johti, jospa se edelleen johtaisi hänet odottavan äidin luokse!"³⁷

Suomalaisyhteisö ja Lontoon kokeminen heidän kanssaan

Tärkeätä matkan havainnoinnissa ja kuvaamisessa oli se sosiaalinen maailma, jonka ulkomaankokemus avasi. Hanna Hermosen kirjeistä on rekonstruoitavissa suomalaisten yhteisö, joka piti suurkaupungissa yhtä. Hän kertookin nopeasti oppineensa tuntemaan paikallisia piirejä. Myöhemmin tutuiksi tuli myös pohjoismaalaisia ja muutama britti. Merimieskirkko oli, kuten nykyäänkin, ulkosuomalaisten yhteinen kiinnekohta, mikä näkyi myös kirkon kävijämäärissä. Ensimmäisen maailmansodan aikana Lontoon merimieskirkossa vieraili vuosittain vähintään 5300 suomalaista merimiestä, Lontoossa asuvaa tai vieraillevaa suomalaista tai muuta kävijää.³⁸ Merimieskirkon ja pappilan ovi kävi tiuhaan, ja tulijoiden ja menijöiden joukossa oli joskus myös Sireniuksen kollegoja, kuten Liverpoolin merimiespastori Eino Kiviluoto tai Kiinaan matkalla ollut lähetyssaarnaaja Hyytinen.³⁹

Suomen itsenäisyyttä edeltävänä aikana suomalainen tai jonkin muun Pohjoismaan merimieskirkko muodostui helposti suurlähetystön tai konsulaatin korvikkeeksi ja oli myös sosiaalinen kiinnepohja, pienois-Suomi kaupungissa oleskeleville merimiehille ja ulkosuomalaisille. Tarjolla oli niin sielun- kuin asianhoitoakin sitä tarvittaessa. Merimiesten ohella Isossa-Britanniassa oli edustettuna muitakin ammattiryhmiä, joissa suomalaisten osuus saattoi olla monilukuinen. Kirjeiden mukaan eräänä sunnuntaina pappilaan kutsuttiin esimerkiksi suomalaisia, Lontoossa työskenteleviä räätäleitä.⁴⁰

Sireniuksen vakivieraita olivat kirkkohistorian professori Jaakko Gummerus (1870–1933) Sigrid-rouvineen sekä väitöskirjaansa Lontoossa tekevä ja Helsingin Sanomien Lontoon-kirjeenvaihtajana toimiva tuleva ulkoasiainministeri ja diplomaatti Rudolf Holsti (1881–1945) Hellin-

puolisoineen. Hermosesta oli kiinnostavaa panna merkille, että sekä professori että maisteri saattoivat olla verrattain nuoria ihmisiä, Rudolf Holsti vain yhdeksän vuotta Hanna Hermosta itseään vanhempi. Gummeruksia Hermonen kuvasi hyvin ystävällisiksi ja ”suomalaisiksi” ja Holstien kohdalla hän ihaili sitä, että puoliset ”työskentelevät molemmat British Museumissa jotain tutkien”. Hermonen todisti läheltä Holstin ensimmäistä Lontoon-kautta, joka tunnetusti loi pohjan Holstin anglofiiliselle ja yleiseurooppalaisuutta kannattavalle ajattelulle ja valmisti hänen väitöskirjansa (1914) teesejä Suomen suvereniteetista ja kansainvälisestä asemasta. Hellin Holstista tuli Hanna Hermoselle usein tavattu tuttavuus Lontoon-aikana. Tämä oli säännöllisesti mukana myös joka toinen keskiviikko eri kodeissa kokoontuneessa suomalaisen merimieslähetyksen hyväksi toimivassa ompeluseurassa. Lisäksi Hanna Hermonen, ystävätär Evi Lunden äitinsä kanssa sekä rouvat Helin Holsti ja Sigrid Gummerus perustivat lukupiirin, jossa luettiin muun muassa Maila Talvion uutuuskirjaa *Tähtien alla* (1910). Sen Hermonen oli saanut lähetyksenä Luvialta, tulevasta kodistaan Heinilän talosta.

Ompeluseura kokoontui välillä pohjoismaisissa merimiespappiloissa. Pohjoismaisten merimiespappien kokouksia järjestettiin puolin ja toisin, juuri ennen Hermosen Suomeen lähtöä sellainen oli koolla Sireniuksillakin. Ompeluseuraan ja merimieslähetyksen tilaisuuksien järjestämiseen saattoi osallistua ulkosuomalaisia, jotka olivat käymässä Lontoossa vain lyhyemmän aikaa. Tällaisena, merimiesten joulujuhlassa kertomuksia lukeneeksi mainitaan muuan neiti Pihlman⁴¹ ja ompeluseuran emännäksi joulun alla rouva Gripenwald, joka työskenteli tyttärineen Lontoossa hierojana: ”Voi voi, mutta se on komea nainen, hyvin kaunis ja hieno!”, Hermonen ihasteli rouvaa.⁴²

Lontoo oli monelle suomalaiselle paikka nähdä myös kotimaisia esiintyviä taiteilijoita ja kuuluisuuksia, ja niinpä Hanna Hermonenkin oli heti tulonsa jälkeen käynyt Aino Acktén konsertissa kummastellen kotiväelle: ”Eikö ole kumma, että meikäläiset lähtevät Ainoa ensi kertaa kuulemaan aina ulkomaille.”⁴³ Samaan aikaan talvella 1910–1911 Lontoon suomalaisiin kuuluivat myös esimerkiksi näyttelijä Elli Tompuri sekä kirjailija, kääntäjä, tulkki ja laivastuurti Alexander Matson, joka työskenteli englantilaisilla laivoilla ennen kuin asettui itsenäisen Suomen Lontoon-lähetystön palvelukseen 1920-luvulla ja julkaisi muistelmateoksensa *Maata paossa* (1920).

Kenties kiinnostavin ulkosuomalainen oli Venäjän salaista poliisia paossa ollut opettaja, toimittaja ja aktivisti Aino Malmberg (o.s. Perenius, 1865–1933). Vastikään eronnut rouva Malmberg oli joutunut pakenemaan Suomesta, kun oli paljastunut, että hän oli majoittanut tsaarinvastaisia venäläisiä kodissaan vuosina 1905–1908 ja että hän aseelliseen kapinaan tähtäävän Suomen aktiivisen vastustuspuolueen jäsenenä piilotteli myös dynamiittia kesäasunnollaan.⁴⁴ Kuten Marja-Riitta Antikainen ja Erkki Tuomioja Aino Malmberg-elämäkerrassaan tuovat esiin, Malmbergin Suomen itsenäistymiseen asti jatkunut Lontoon-aika synnytti hämmästyttävän laajat kansainväliset poliittikkojen, kulttuuriväen ja talousvaikuttajien verkostot aina Henry Fordista Rudyard Kiplingiin. Vuonna 1910 Malmberg edusti vasemmistolaisista Independent Labour Party Kööpenhaminan kansainvälisessä

työväenkongressissa. Hänet tunnettiin myös epävirallisena suomalais-
ten diplomaattina Lontoossa, ja myöhemmin hän teki matkoja myös
Yhdysvaltoihin ja Australiaan suomalaissiirtolaisia tapaamaan.⁴⁵

Luvian kasvatti tapasi rouva Malmbergin, mutta ei kirjoittanut
mitään tämän henkilöahmasta. Hän päätyi ainoastaan ihailemaan
tämän kodin sisustusta:

*Kävin iltapäivällä Lyylin kanssa rouva Malmbergin luona. Hän on
suomalainen kirjailija ja asuu nykyään täällä Lontoossa. Siellä sa-
massa asuu eräs suomalainen Stenbäck ja venäläinen Karpowitsch.
Niillä on komea talo, suuret ihanat huoneet, laaja piha ja puutarha
ja ihmeen kodikasta, aistikasta ja siroa huoneitten kalustus: suuria,
pehmeitä mattoja seinillä ja lattialla, sohvia useita, tynnyjä sohvilla,
nojatuoleja, tauluja ihmeen kauniita, yleensä niin herttasta, että kun
sentään saisi semmosen kodin ja semmosessa asua. Sen sanon, että
sitä tapaa me vinttikamariamme varustamme. Siellä oli Arabialaisia
mattoja ja tauluja, joita herra Stenbäck oli tuonut.⁴⁶*

Marjaana Niemen mukaan Malmberg osallistui aktiivisesti Lontoossa
suffragettien mielenilmauksiin.⁴⁷ Hanna Hermonen ei puhu Lontoon-
kirjeissään Malmbergin poliittisesta toiminnasta tai edes suffrageteis-
ta mitään. Tietyllä tapaa voi ajatella, että hänen Lontoon-jakonsa oli
lopulta sikäli lyhyt ja sikäli suojattu, että hänen havaintonsa saarivalta-
kunnan elämästä ovat enemmän ihastuneen satunnaisen matkailijan

kuin yhteiskunnan kriittisen tarkkailijan. Tapaamiaan ihmisiä hän kuvailee yleensäkin kautta linjan ystävällisyydellä, ihailulla ja kiinnostuksella.

Hanna Hermosen oli mitä ilmeisimmin helppo tutustua uusiin ihmisiin. Kirjeissä on mainintoja kohtaamisista, joiden yhteydessä Hermosen itsensä on täytynyt olla aktiivinen kyselemään hänelle esiteltujen henkilöiden taustoista. Erään herra Havelan vieraillessa hän sai nopeasti selville, että tämä tunsi tutun lehtori Äijälän ja Hermosen isän, sillä Havela oli Orijärven kaivosyhtiön toiminnassa ja isä oli ostanut yhtiön osakkeita.⁴⁸ Hanna Hermonen kirjoittaa myös pärjänneensä urheasti jopa norjaksi ja terästäytyneensä ruotsin kielen kanssa osallistuessaan pohjoismaisten lähetyskollegojen tapaamisiin sekä monien kielten ja kansallisuuksien ”sekamelskasta” koostuneisiin nuorten illallisiin, jotka hänen Evi-ystävänsä järjesti. Tanskan merimieslähetyksen pastori Broströmiä puolisoineen Hermonen ylisti kirjeissään sydämellisiksi Suomen ystäväksi⁴⁹ ja englannitar neiti Grigsby ihastutti saarivaltakunnan vierasta laulutaidoillaan ja eloisuudellaan⁵⁰. Uusia kohtaamisia syntyi ja niitä kuvattiin kirjeissä niin vuolaasti, että juuri ihmiset – olivat he sitten tuttuja ja tuttaviksi tulleet merenkulkijoita, muita suomalaisia tai Sireniusten ja Lundenien viiteryhmään kuuluvia ulkomaalaisia – nousevat luvialaisen nuoruudenseikkailussa vähintään yhtä suureen rooliin kuin suurkaupungin näkeminen ja kokeminen tai hänen omien tuntemustensa reflektointi.

Hanna Hermosen *Grand Tour*, kotipappilasta metropolin merimiespappilaan

Tässä artikkelissa en ole voinut käsitellä ja taustoittaa Hanna Hermosen Lontoon-kirjeiden rikasta ja moniulotteista sisältöä tyhjentävästi. Hän esimerkiksi kuvaili vanhemmilleen ja sisaruksilleen Lontoon nähtävyyksiä, ”Tems-jokea” ylittäviä siltoja, museoja, joihin oli ilmainen pääsy, teattereita, London Toweria, Westminster Abbeyta ja metrolla kulkemista joen alla ja miten maanalaisella kulkiessa ”hameet vain heiluvat” asemalaiturin ilmapirrassa. Näitä kokemuksen kuvauksia voitaisiin analysoida muun muassa suurkaupungin kokemisena aistien ja kehon kautta.⁵¹ Toiseen tutkielmaan jää myös analyysi kirjeidenkirjoittajan tavasta kuvata Lontoon monenvärisiä ja monentuntuksia sumuja, säätä ja nokisuuden tuntua ja kasvillisuutta sekä uusia ajattelutapoja kuten vegetarismia, johon hän Sireniusten perheessä totuttautui. Samoin Hermosen perhepiirin ilmeisen lämmin keskinäinen kirjeilmaisuus ansaitsisi syvempää suhteuttamista kirjeiden historiaa ja kirjekonventioita koskevaan tutkimukseen. Hanna Hermonen saattoi Lontoon-aikanaan kirjoittaa myös muille ystävilleen ja sukulaisilleen, ja nuo, tähän yksityisarkistoon sisällymättömät kirjeet saattaisivat paljastaa aivan toisenlaisen henkilön kuvaamassa Lontoota, merimieslähetystä, merenkulkijoita ja ulkosuomalaisia. Paljon näkemäänsä ja kokemaan- sa hän jätti varmasti kirjeisiin kirjaamatta. Kevään 1911 tullen koti-ikävä Luvialle alkoi kasvaa liian suureksi ja osittain jo ennalta tehdyn suunnitelman mukaisesti Hermonen palasi kotimaahan huhtikuussa 1911 perheensä ja rakkaan kameransa luokse.

Hanna Hermosen lastenhoitajanpestin matka- ja seikkailuluonnetta kuvastaa mielestäni, että pitkän vanhempiensa kanssa käymänsä kirjeneuvottelun jälkeen hän matkusti kotiin, ei samaa ja halvinta Hulin reittiä, vaan maisemareittiä Hampurin ja Lyypekin kautta Hankoon. Hän pääsi vielä hämmästelemään Hampurin sataman suuruutta, osoitteenaan tällä kertaa toisen merimiespastorin Eliel Sjöblomin kortteeri Dittmar-Koel-Strassella.⁵² Päättävissä ja matkan loppua kohti tihe-
nevissä kirjeissään matkustamisen ja matkalla pärjäämisen makuun päässyt Hermonen matkusti nyt ilman saattajaa eikä huolehtinut edes siitä, miten hän aikanaan pääsisi Hangosta kotikylän suuntaan. Hän lupasi vain sähköttää kotiin, kun asia selviäisi. Merimiespappiloiden maantieteellinen ja sosiaalinen verkosto kantoi pappisperheen tytärtä matkalaisena.

Pappilan lasten matkaa siivittävä turvaverkko oli osin kodin ja vanhempien kontaktien perua, osin matkan aikana itse rakennettu. Pastori Eliel Sjöblom oli hänkin entuudestaan Hermosten perhetuttu, joka valmistui 1895 ylioppilaaksi Rauman yhteislyseosta.⁵³ Siksi onkin ymmärrettävää, että Hanna Hermosen Eeva-sisko sai tältä kirjeessä paljon terveisiä.⁵⁴ Tämä esimerkki osoittaa, että tutkija ei voi kirjeaineistoja lähteenä käyttäessään kokonaan kartoittaa sitä sosiaalisten suhteiden, kiinnikkeiden ja kontekstien määrää ja tiiviyyttä, joka kirjeissä mainittujen ja mainitsematta jätettyjen henkilöiden välillä vallitsee.⁵⁵ Hanna Hermosen kirjeiden kaltainen aineisto voi mielestäni paljastaa kiinnostavalla tavalla lapsuuden ja nuoruuden kynnyksellä olevien ihmisten omaa sosiaalista pääomaa, jota he käyttivät myös liikkeudessaan maantieteellisesti, sosiaalisesti ja ammatillisesti.

Lastenhoitajan työstä huolimatta Hermosen aika Lontoossa muistutti jo uuden ajan alusta eliitin nuorukaisten sivistykseen ja kasvatukseen kuulunutta *Grand Touria*, suurta matkaa. *Grand Tourin* ideana oli tutustua toiseen eurooppalaiseen kulttuuriin, nähtävyyksiin ja solmia kontakteja. Juuri kontaktit ovat kirjeissä yhtä näkyvässä roolissa kuin kulttuuri ja maantuntemus. Hanna Hermosen myös halusi jakaa kirjeidensä kautta matkansa hivin ja hyödyn kotijoukoille ja pyysi, että kirjeitä jaettaisiin myös Luvialla muillekin lukuhaluukaille. Kielensä ja muotonsa vuoksi ne lähenevät lajityypiltään matkakertomusta. Artikkelissa kävi ilmi, miten runsaasti hän kuvasi kirjeessään muita ihmisiä, uusia ja uusvanhoja tuttavuuksia sekä ihmisten suhteita toinen toisiinsa; kuka oli kellekin tuttu, kuka lähetti terveisiä kellekin. Hän kuvaa niin päällystön kuin miehistön merimiehiä ja enemmän ja vähemmän kuuluisia suomalaisia ja pohjoismaalaisia ja muutamaa brittiäkin.

Kirjeaineistoja on usein käsitelty malliesimerkkinä elämäkerrallisen tutkimuksen lähdeaineistoista. Mutta yhden ihmisen elämäkerran – tai elämänsä hetken vangitsevan fragmentin sijasta – ne voivatkin olla fragmentteja usean ihmisen elämään, kohtaamisiin ja yhdessä elettyihin pieniin hetkiin, jolloin kahden tai useamman henkilön tiedot ovat sattumalta kohdanneet ja erkaantuneet jälleen. Matkalla oleminen muodostaa poikkeuksellisen tilanteen, jossa tätä yhtäkkiä syntynyttä sosiaalisen elämän kudelmaa tekeekin mieli kuvata kirjeiden vastaanottajalle. Kotikylältä tuttuja ihmissuhteita ei itsestään selvänä todennäköisesti olisi ollut vastaavaa mieltä dokumentoida kirjalliseen muo-

toon – kamera oli siihen otollisempi väline. Kirjeiden ihmissuhteiden kudelman kuuluvat niissä kuvattujen ihmisten ohella vastaanottajat, sillä kirjeiden sisältö on dialogia juuri heidän kanssaan. Näin ollen kirje voikin olla yhtä hyvin peili useampiin biografiaihin kuin peili laatijansa minäkuvaan, ajattelutapoihin ja tunteisiin – määritelmä, jonka nojalla lähdeaineistoja voidaan pitää elämäkerralliselle tutkimukselle arvokkaina egodokumentteina.⁵⁶

Hanna Hermosen kirjeissä on runsaasti suolantuoksua eli merellisyyttä, vaikka hän kirjoittaa Hanko–Hull-välistä merimatkaansa lukuun ottamatta tiukasti maalta käsin. Hän kirjoittaa niin merestä, merenkulkijoista kuin merimieslähetyksen toiminnasta, ensireissulaisen tuorein ja ulkopuolisin silmin. Hän lähti itse matkaan merenrannalta Luvialta, purjehdusta harrastavasta perheestä ja merikaupunki Raumalta valmistuneena ylioppilaana. Maailman suurin satamakaupunki ei järkyttänyt luvialaista, vaan meri ja elämänmeno olivat jopa melkein kuten Raumalla. Luvia ja Lontoo olivat kuin kaksi samanarvoista, globaalin meriliikenteen yhdistämää pistettä kartalla. Rauman ja Luvian merenkulkijoiden kohtaaminen Lontoossa oli luontevaa ja iloista, jopa huomiota herättävän tuttavallista, ihanteellista ja sukupuolten ja luokkien välisistä jännitteistä vapaata. Kirjeet ovat tietynlainen vastakertomus sille merimiehiä käsittelevällä huolipuheelle, joka yleistyi 1800-luvun lopun sosiaalireformistisessa diskurssissa.

Viitteet

- 1 Kaisto 2021, 13–19.
- 2 Jakomaa 2021, 20–36. Artikkelin lähtökohtana ja inspiraationa on helmikuussa 2022 Rauman taidemuseossa esillä ollut valokuvanäyttely *Omallalla maallaan*. *Kyläkuvaaja Hanna Heinilä*. Hanna Heinilän mittava lasinegatiivikokoelma on säilynyt onnekkaiden sattumusten ja aktiivisten toimenpiteiden summana. Näyttelyä varten kuvakokoelman omistavan kotiseutuyhdistys Luvia Seorin sihteeri, valokuvaaja Matti Luotola digitoi noin 440 kuvaa yhteistyössä Rauman taidemuseon ja Hanna Heinilän suvun kanssa. Näyttelyssä ja sen yhteydessä tehdystä samannimisestä julkaisusta (2021) kävi ilmi, että Heinilän avioliittoa edeltäneeseen nuoruusaikaan kuului myös jakso Lontoossa Sireniuksen perheen lastenhoitajana, joskin Lontooseen hän lähti ilman kameraansa ja näin säilynyt kirjemateriaali on ainoa dokumentaatio Lontoon ajalta. Elina Jakomaan puhtaaksi kirjoitettuja kirjeitä käytettiin alun perin näyttelyjulkaisun kuvateksteissä. Kirjoittaja haluaa lausua lämpimät yhteistyökiitokset Elina Jakomalle sekä Satakunnan museon johtaja Johanna Jakomalle aineistojen käyttöön saamisesta sekä artikkelin lukemisesta ja kommentoinnista.
- 3 Hapuli & Leskelä-Kärki 2010, 260–264; Lahtinen ym. 2011; Keravuori 2017, 81–84.
- 4 *Grand Tour*, suuri matka, oli osa eurooppalaisen aatelin ja porvariston nuorten miesten kasvatusta ja opiskelijoiden opintailtaa jo uuden ajan alusta lähtien. Ideana oli aikuistumisen kynnyksellä omaksua yleissivistyksen ja tulevan ammatin kannalta hyödyllisiä tietoja ja vaikutteita Euroopan keskeisten kulttuurimaiden kielestä, tavoista, luonnonnaisista, elinkeinoista ja väestöstä sekä vahvistaa ja solmia tarpeellisia

- sosiaalisia kontakteja. Esim. Rantala 2022.
- 5 Frigren 2019a; Frigren 2019b.
- 6 Myöhemmin tunnettu Ylen ohjelmajohtaja Jussi Koskiluomana. *Kuka kukin on 1954*, Koskiluoma.
- 7 Pova oli Sireniuksen neljästä lapsesta 1905 syntyneen Anna Deboran lempinimi. Pikkusisko Ruth Elisabeth Tarkka, Pekka Tarkan äiti, syntyi 1912, esikoinen 1903 syntynyt Israel puolestaan menehtyi vain vuoden vanhana 1904.
- 8 Heikki Hermosen Hanna Hermoselle Lontooseen, päivämätön, joulun tienoilla 1910.
- 9 Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 13.11.1910.
- 10 Erikson työskenteli Lontoossa aina 1913 asti, jolloin hän muutti Australiaan ja hänen tilalleen rekrytoitiin F. Uuro. *Merimiehen Ystävä: Suomen Merimieslähetystoimen lehti* 1.6.1913, no. 6–7, s. 4.
- 11 Jakomaa 2021.
- 12 Tarkka 1974; Tarkka 2008; Ajo 2017.
- 13 Niemi 2008, 3.
- 14 Hanna Hermosen omaisilleen Itämereltä 17.10.1910.
- 15 Hanna Hermosen sisarelleen Eeva Hermoselle Helsinkiin Itämereltä 17.10.1910.
- 16 Hanna Hermosen omaisilleen Itämereltä 17.10.1910.
- 17 Hanna Hermosen Lontoosta vanhemmilleen 20.10.1910.
- 18 ”Niin, kirkossa minä olin, olin ensi kertaa siellä. Pieni ja epämuksava se on, mutta sellaisenakin tietysti parempi kuin vallan ilman. Muutamia merimiehiä tänään oli. Katselin sieltä nimikirjasta ja löysinkin muutamia Luvialta olevia, mutta muita en tuntenut kuin Verner Molanderin. Tuntui hyvältä ajatella, että hän oli samassa huoneessa ollut, oli kuin osa Luviaa olisi siellä ollut siinä tutussa käsialassa. Kyllä usein täällä kotonakin ajattelen häntä, sillä hän kertoi olleensa täällä monta kertaa.”

- Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 30.10.1910.
- 19 Arni ym. 1982; Kansanaho 1983, 12–17.
- 20 Waltari 1925, 150–172.
- 21 Burton 1991; Nevalainen 2019.
- 22 Nevalainen 2019.
- 23 ”Minä tapasin kirkossa tänään raumalaisia ja melkein sukulaisia, nim. kapteeni Högströmin, joka on naimisissa meidän pikkuserkkumme, erään Branderin kanssa, luullakseni Siiri Brander. Juttelimme pitkän aikaa ja hän tulee meille Sireniukselle ehkä ensi pyhänä. Silloin luulen kutsutaan tänne parista laivasta koko miehistö. Viime pyhänä meillä oli iltapäivällä 8 meripoikaa. Ne olivat oikein mukavia, varsinkin perämies Korjula Kotkasta, joka on norjalaisessa laivassa, ja eräs hyvin nuori poika, Kostamo, Oulusta. Hän oli käynyt 5 luokkaa suomalaisessa yhteiskoulussa, mutta vanhempien köyhyyden takia täytyi lopettaa ja lähteä merille. Hän oli ensi reisuuna, ja laiva lähti etelä-Afrikkaan seuraavana aamuna. Pojat näyttivät tyytyväisiltä iltaansa. Juuri tämä Kostamo arveli, kun hyvästi jättivät, että jää hauska muisto viimeisestä illasta Lontoossa. Ja hauska muisto jäi mullekin siitä illasta, jolloin Suomen poikia niin paljon näki Lontoossa. Muistin niin Luvian merimiehiä ja ajattelin: ”Kumpo heilläkin satamissa olisi tällaista iloa”. Kyllä tämä pastori on merimiehille hyvin ystävällinen ja herttainen.” Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 13.11.1910.
- 24 Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta 20.11.1910.
- 25 Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 13.11.1910.
- 26 Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta 5.1.1911.
- 27 Hanna Hermosen omaisilleen Lontoosta 8.1.1911.
- 28 ”Ei sitä yhtään tiedä, milloin täällä Lontoon humussa tuttaavan tapaa ja kuinka läheisiä tuttuja. Kukahan kolmas raumalainen mulle

vielä vieraaksi saapuu. Ensin Högström, sitten Akke Lundberg ja ketä kolmanneksi. Reassa on luvialaisiaikin useita, mutta ei mulle erittäin tultuja, Hasselin kaksi poikaa ja jotain muita vielä.” Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 5.1.1911.

- 29 RMM Rauman alusrekisteri, Rhea 1880/merikapteeni Jukka Mikkola.
- 30 ”Siellä on sairaana Suomen poikiakin. Olimme pastorian kanssa. Eräs hoitaja näytti meille koko sairaalan. Tuskaa, tuskaa siellä näki. Ei oikein kovin huonoa sentään huomannut. Kahden suomalaisen luona olimme, toinen sairasti lavantautia, toinen keuhkotautia. Edellisen tunsin ennestään. Näin hänet joulujuhlissa. Silloin oli niin punaposkinen ja verevä, nyt posket kalpeat, silmät syvällä, kädet valkoset, mutta katse oli tyyni ja kirkas. Hän oli paraneema pain. Kerran kun pastori oli ollut katsomassa, oli hän kovin huono. Hymyili, kun pastori sanoi: ”Lääkäri on antanut luvan katsoa poikaa, mutta ei yhtään koskea”. Kyllä merimieslähetyksen on siunattu asia. Kun sitä kannatettaisiin Ajattelnee niitä raukkoja, jotka sairaaloissa makaavat, eikä ketään tuttavaa tule katsomaan. Merimiespappi käy usein, kun sellainen on kaupungissa.” Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 26.2.1911.
- 31 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta maanantaina 28.11.1910.
- 32 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 8.1.1911.
- 33 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 22.1.1911.
- 34 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta lauantaina 10.12.1910.
- 35 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 15.12.1910.
- 36 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta joulupäivänä aamupuolella (25.12.1910).
- 37 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 30.12.1910.
- 38 Kansanaho, liite 1 (Rasmus).
- 39 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta lauantai-ilalla 28.1.1911.
- 40 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta lauantaina 10.12.1910.
- 41 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 30.12.1910.
- 42 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta lauantaina 10.12.1910.
- 43 Hanna Hermonen vanhemmilleen Lontoosta maanantaina 24.10.1910.
- 44 Antikainen & Tuomioja 2021.
- 45 ibid.
- 46 Hanna Hermonen sisarelleen Ester Hermostelle Lontoosta 28.1.1911.
- 47 Niemi 2008.
- 48 Hanna Hermonen veljelleen Niilo Hermostelle Lontoosta torstaina 1.12.1910.
- 49 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta 30.12.1910.
- 50 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta torstaina 12.1.1911.
- 51 Hanna Hermonen omaisilleen Lontoosta sunnuntaina 13.11.1910.
- 52 Hanna Hermonen isälleen Heikki Hermostelle Hampurista 8.3.1911.. Hanna pyytää postifiksua osoitteeseen: Fräulein Hanna Hermonen, Dittmar-Koel-Strasse 36, c/o Pastor E. Sjöblom, Hamburg 9.
- 53 Sjöblom, Klas Eliel. *Suomen papisto 1800–1920 – verkkojulkaisu*.
- 54 Hanna Hermonen sisarelleen Eeva Hermostelle Hampurista 20.3.1911.
- 55 Leskelä-Kärki 2017, 22.
- 56 Keravuori 2017; Heikkilä 2021, 28, 35.

Lähteet

Arkistolähteet

Hanna Hermonen puhtaaskirjoitetut kirjeet Lontoosta 1910–1911, Hermonen perheen kirjeenvaihto, Elina Jakomaan yksityisarkisto.

Lehdet

Merimiehen Ystävä: Suomen Merimieslähetystoimen lehti.
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Tietokannat

Rauman merimuseon (RMM) Majakka, Rauman alusrekisteri, <https://majakka.rmm.fi/rauman-alusrekisteri/> (luettu 24.9.2022).

Kirjallisuus

- Ajo, Martti 2017. *Punainen eskatologia – Jumalan valtakunta ja työväenliike Sigfrid Sireniuksen teologis-aatteellisessa ajattelussa ja kristillisyhteiskunnallisessa toiminnassa vuoteen 1924 asti*. Teologian väitöskirja, Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/208501/punainen.pdf?sequence=1> (luettu 4.9.2022).
- Antikainen, Marja-Riitta & Erkki Tuomioja 2021. *Edelläkävijä: Aino Malmberg –aktivisti, feministi, sosialisti*. Helsinki: Tammi.
- Arni, Erkki ym. 1982. *100 vuotta, 100 years of the Finnish Seamen's Mission in London*. Toimituskunta Erkki Arni, Michael S. Mansbridge, David Kirby & Markku Tapio. Kirjoittajat Erkki Kansanaho, Pekka Tarkka, David Kirby, Erkki Arni, Neville Nelson, Hannele Branch, Markku Tapio. Lontoo: Finnish Church Guild and Trust, Enso Marketing.
- Burton, Valerie 1991. *The Myth of Bachelor Jack: Masculinity, Patriarchy and Seafaring Labour*. Colin Howell & Richard Twomey (toim.), *Jack Tar in History: Essays in the History of Maritime Life and Labour*, s. 179–198. Acadiensis Press, Fredericton New Brunswick.
- Frigren, Pirita 2019a. Merimiespastorille saapuneet kirjeet liikkuvuuden peilinä ensimmäisen maailmansodan vuosina. Frigren, Pirita (toim.) 2019. *Merenkulkijoiden siirtolaisuus: historia ja nykypäivä*, s. 167–195. Tutkimus 5. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Frigren, Pirita 2019b. Merimies- ja siirtolaisuuslähetyksen pastorinnan silmin: Saima Renvallin kirjeet San Franciscosta 1901–1906. Annola, Johanna, Ville Kivimäki & Antti Malinen (toim.) 2019. *Elettyä historia: Kokemus näkökulmana menneisyyteen*, s. 179–215. Tampere: Vastapaino.
- Hapuli, Ritva & Leskelä-Kärki, Maarit 2010. Kirjoittamisen julkiset ja yksityiset maailmat. Naisten kirjoittamisen kulttuurihistoriasta. Rantala, Heli & Ollitervo, Sakari (toim.) 2010. *Kulttuurihistoriallinen katse*, s. 258–280. Cultural History – Kulttuurihistoria 8. Turku: Käh, kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Heikkilä, Hannu 2021. *Mureen kirjeet: evakkous ja elämäntavan muutos rajakarjalais-ortodoksisten sisarusten kirjeenvaihdossa 1930-luvulta 1970-luvulle*. JYU Dissertations 375. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8628-5> (luettu 4.9.2022).
- Hinkkanen, Merja-Liisa 1992. Expressions of Longing, Sources of Anxiety? The Significance of Contacts with Home for Finnish Sailors in London and Hull in the Late Nineteenth Century. *Research in Maritime History*, 3, s. 63–79.
- Ijäs, Matti 1997. Gummerus, Jaakko. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia

- Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sk:kg-003001> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu) (luettu 13.3.2022).
- Jakomaa, Johanna 2021. Ylioppilas, emäntä, kuvaaja – Hanna Heinilän elämä. Kaisto, Heta (toim.) 2021. *Omalla maallaan*. *Kyläkuvaaja Hanna Heinilä*, s. 20–36. Helsinki: Parvus.
- Kaisto, Heta 2021. Johdanto kirjaan ja näyttelyyn Rauman taidemuseossa. Kaisto, Heta (toim.) 2021. *Omalla maallaan*. *Kyläkuvaaja Hanna Heinilä*, s. 13–19. Helsinki: Parvus.
- Kaukiainen, Yrjö 2016. Kun suomalaiset olivat filippiinoja. Tapio Bergholm (toim.), *Työ merellä*, s. 104–119. Nautica Fennica 2015–2016. Helsinki: Museovirasto.
- Keravuori, Kirsi 2017. *Saaristolaisia: Elämä, arki ja vanhemmuus laivuriperheen kirjeenvaihdossa*. Historiallisia tutkimuksia 276. Helsinki: SKS.
- Kuka kukin on 1954, Koskiluoma. Luettu Runeberg-portaalin kautta osoitteessa <http://runeberg.org/kuka/1954/0398.html> (luettu 12.3.2022).
- Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit, Vainio-Korhonen, Kirsi ja Vehkalahti, Kaisa 2011. Kirjeiden uusi tuleminen. Leskelä-Kärki, Maarit Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja Historiantutkimus*, s. 9–28. Historiallinen Arkisto 134. Helsinki: SKS.
- Lempinen, Pentti 2000. *Nuortuu vanhetessaan: Suomen Merimieskirjo 125 vuotta*. Helsinki: Suomen Merimieskirjo ry.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2017. *Toisten elämät. Kirjoituksia elämäkerroista*. Avain, Helsinki.
- Nevalainen, Laika 2019. Kodin monet ulottuvuudet merimiesten elämässä 1900-luvun alkupuolella. Frigren, Pirita (toim.), *Merenkulkijoiden siirtolaisuus – näkökulmia 1700-luvulta nykypäivään*, s. 211–229. Tutkimus 5. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Nurmi, Johanna 1996. *Merimiehet parempaan seuraan: Merimieslähetykseura osana suomalaista kansaisyhteiskuntaa 1800-luvun lopulla*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietiläinen, Jukka-Pekka 1997. Holsti, Rudolf. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sk:kg-000754> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu) (luettu 23.2.2022).
- Rantala, Heli 2022. Ylioppilaan matkassa. Opinkäyntiä ja kävelemistä 1800-luvun alussa. Ennen ja Nyt: Historian tietosanomat 1/2022. <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/113431/68308> (luettu 24.9.2022).
- Roiko-Jokela, Heikki 1995. *Ihanteita ja reaalioluita: Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure -tunnustamisen ja reuna- ja yhteistyön puolesta 1918–1922*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/68888/Roiko_Jokela_Heikki_1995_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 13.3.2022).
- Suomen papisto 1800–1920 – verkkojulkaisu 2017. Sjöblom, Klas Eliel. Helsinki: SKS (luettu 16.3.2022).
- Tarkka, Pekka 2018. *Onnen Pekka*. Helsinki: Otava.
- Tarkka, Topi 1974. *Sigfrid Sirenius, legenda jo eläessään*. Helsinki: WSOY.
- Waltari, Toivo 1925. *Suomen merimieslähetystoimi 1875–1925*. Helsinki: Suomen Merimieslähetykseura.

En ung kvinnas *Grand Tour* från Luvia till London

*Hanna Hermonen (senare Heinilä) som skildrare
av sjömansmissionen, sjömännen och den finländska
kolonin 1910–1911*

Mellan oktober 1910 och slutet av mars 1911 skrev den 20-åriga dottern till kyrkoherden i Luvia, studenten Hanna Hermonen (senare Heinilä, 1890–1981) brev till sina familjemedlemmar från London. Hon hade rest till London för att arbeta som barnsköterska hos sjömansprästen Sigfrid Sirenus och hans hustru Lyli Sirenus i London. Breven har bevarats i ett privat arkiv. Jag använder 42 brev från denna resa. De är renskrivna av Hannas ättling Elina Jakomaa och ingår i en omfattande korrespondens mellan medlemmarna i familjen Hermonen.

Jag ställer frågan om hur det tidiga 1910-talets London, den finländska kolonin, sjömansmissionen och sjöfarten beskrivs i Hannas brev och vilken betydelse resan verkar ha i hennes liv. Under tiden i London träffade hon bekanta sjömän från Luvia och Raumo. Brevmaterialet belyser på ett intressant sätt dessa möten som trotsade tidens klass- och könsgränser, och sjömansmissionens verksamhet i praktiken. Hanna bekantade sig med och fäste sig vid många i den finländska kolonin i London. Överlag hade nätverken och möten med andra människor en central betydelse, och hos läsaren väcker artikeln frågan om en individs biografi över huvud taget kan studeras som något fristående som endast utgår från individen, eller om biografisk forskning alltid innebär att belysa flera levda liv från olika håll och ställa dem jämsides.

The *Grand Tour* of a young woman from Luvia to London

Hanna Hermonen (later Heinilä) as depicter of the seamen's mission, seafarers and the Finnish community in 1910–1911

The daughter of the vicar of Luvia, student Hanna Hermonen (later Heinilä, 1890–1981) sent letters to her family members from London, dated between October 1910 and the end of March 1911, when she was a young woman of 20 years of age. She travelled to London to work as a nanny in the family of Sigfrid Sirenus, a clergyman at the Finnish Seamen's Church in London, and Mrs. Lyylä Sirenus. The letters have been preserved in a private archive. As my source, I use 42 letters from her time in London, which have been typed by Hanna's descendant Elina Jakomaa, and make up a part of the larger correspondence culture of the Hermonen family.

The point of departure for my article is a question: How was the London of the early 1910s, its Finnish community and the Finnish seamen's mission and seafaring depicted in Hanna's letters? And how significant may her time in London be seen as part of Hanna Hermonen's life as a whole? In London she met sailors whom she knew from Luvia and Rauma. In an interesting way the letters illuminate these encounters that cross the class and gender differences of the time, as well as the practical activities of the seamen's mission. Hanna also became widely acquainted with, and a well-established member of, the Finnish community in London. Overall, the importance of networks and encounters with other people emerges as central, and thus the article encourages the reader to ponder whether the biography of an individual can ever really be explored as a separate unit, limited to one individual alone; or does biographical research always require a simultaneous examination and paralleling of several lived lives?